

Longitudinal Lens

פסח #1 תשפ"ב

This is the bread of affliction that our fathers ate in the land of Egypt. Whoever is hungry — let him come and eat! Whoever is needy — let him come and celebrate Pesach! Now, we are here; next year may we be in the Land of Israel! Now, we are slaves; next year may we be free men!

The Seder is now concluded in accordance with its laws, with all its ordinances and statutes. Just as we were privileged to arrange it, so may we merit to perform it. O Pure One, Who dwells on high, raise up the countless congregation, soon — guide the offshoots of Your plants, redeemed to Zion with glad song.

Recite three times:
NEXT YEAR IN JERUSALEM

ביד מי שאחה רגיל לשלוח, והוא אחר.

אמנם בתרגום יונתן שם פירש, שכונת משה רבינו אינה לאהרן אחיו, וז"ל:

ואמר, בבנו ברחמין מן קרמך ה', שלח כרון שליחותך ביד פנחס, דחמי למשתלחא בסוף יומיא.

נמצא שבקשתו של משה רבינו היתה, שישלח את פנחס לגאול את ישראל ממצרים, כי הוא הראוי לכך בהיותו עתיד להשתלח לגאול את ישראל באחרית הימים. וכנראה שכוונתו היא, שהרי פנחס הוא אליהו, ואז יבא אליהו לבשרנו. אמנם צריך ביאור, מה לפנחס הוא אליהו ולציאת מצרים, האם בשביל שהוא מיועד לבוא על הגאולה העתידה, והו מעם שיבא ויגאלנו ממצרים.

מגיד הרקיע

הסדר פותח ומסיים עם 'ישנה הבאה'

א) הנה ההגדה של פסח פותחת עם הפסקא "והא לחמא עניא" בה אנו מבקשים: 'השנה הבאה בשנה הבאה בארץ ישראל'. ותחילת ההגדה מעין פתיחתה: 'לשנה הבאה בירושלים'. וצריך ביאור, מה ראה בעל הגדה של פסח, העוסקת בספור יציאת מצרים, לקבוע בפתיחה ותחילתה את הבקשה שלשנה הבאה נוכח להיות בארץ ישראל וירושלים.

ועיין בהגדה של פסח שי לתורה (עמ' תג) שכחב וז"ל:

במעם הדבר שאומרים לשנה הבאה בירושלים בסוף ההגדה, שמעתי שהוא עי"מ דאיתא בגמרא (ברכות י"ג), כל פרשה שזכתה חביבה על דור פתח בה באשרי וסיים באשרי. ולפי שהתחילו את אמירת ההגדה 'השנה הבאה בארץ ישראל', מסיימים מעין הפתיחה באמירת 'לשנה הבאה בירושלים'.

ועדיין הדברים צריך ביאור, למה פותחים ומסיימים את ההגדה בבקשה זו. תחילתה תחילתה פותחת פתוחה, וכמו שמוצינו בדברי חז"ל (פסח ד. ט): 'תורת - תחילתה גמילות חסדים וסופה גמילות חסדים', שבפשוטם כוונתם לומר שכל התורה כולה היא גמילות חסדים (ע"י שני אורח לרבי אביגדור מילדע וז"ל - ח"א עמ' ק), ואם כן, לכאורה אף כאן כן הוא, דמה שההגדה מתחילה ומסיימת בתפלת 'לשנה הבאה וכו'', דבר זה מגלה על עיקר מהותה של ההגדה, שיש לה קשר פנימי עם הבקשה של 'לשנה הבאה וכו''. ודבר זה קשה לחולמו שהרי בפשוטם תחילתה של ההגדה היא קיום מצות ספור יציאת מצרים, לזכור כל הניסים והנפלאות שעשה הקב"ה עמנו אז. ומא שיאמרה לבקשות אלו בתוכה.

ב) בעל ההגדה - אליהו הנביא

הנה ידוע שהאירכו והתלכטו רבים, לעמוד על זהותו של בעל ההגדה, שלא קרא שמו על חיבורו. ובהגדה של פסח צמח מנחם (לרבי אהרן מנחם מנעיל וז"ל מנאשעלסק) כתב:

דהנה שמעתי וכו' שמע מפת קדוש של רבינו הקדוש הנקרא רבי ר' בונם זקוקל"ה מפרשיסחא, אשר דרוא מכיר מהלשון של ההגדה של פסח ובפרט מהמאמר ברין המקום ברין

הוא הנאמר בהגדה ואשר דוח הלשון נזכר כמה פעמים בהתנא דבי אליהו אשר דאליה הנביא הקדוש ז"ל היה בעל המסדר ההגדה של פסח.

הרי שתעיד הרבי ר' בונם ז"ל, שבעל ההגדה הרי הוא אליהו הנביא וכו' למו"מ. וגם כאן אנו רואים שיש קשר מיוחד בין ליל הסדר ואליהו הנביא, ואין דבר זה אומר אלא דרשני.

פרק ה. (להביא לימות המשיח) עליה כיום איך ר' גאמ 359

ידה נמשכים ומתרכיבים הנסים והנפלאות בכל עת יותר ויותר. שהרי זה הוא עצם כחו של הדיבור, לגלות את הפנימיות בפועל במעשה וכמו שהתבאר בהקדמת השער בס"ד. וצריך לדעת שאותם הנפלאות שעשה הקב"ה בראשית הגאולה - נגוף למצרים ורפוא לישראל¹⁰ - טמונות בפנימיותם נפלאות עד אין מספר, והן הולכות ומתגלות בכל דור ודור ובכל שנה ושנה בליל הסדר על ידי הסיפור, והן חלות בפועל בעולם לנגוף את מצרים ולרפא את ישראל.

כי מצרים היא השורש לכל הגלויות¹¹, וכל המיצרים וההסתרות שבעולם אינם אלא ענפים וגילויים פרטיים של הכלל ההוא; ויציאת מצרים היא השורש לכל גאולה, ואם כן במכות מצרים כלולים בהכרח כל פרטי ענפי המכות הנזכרות כדי לנגוף כל ענפי הרע האפשריים ולרפא את העולם. וכבר התבאר שלוח הקב"ה שם דבריו ית' בפנינו לברוא עולמות ולהנהיגם אל תכליתם, שזהו החלק שהקב"ה הניח לנו בתיקון העולם במלכות ש"ד, להיות שותפים עמו כביכול במעשה בראשית¹²; ובכח דברו ית' שבפינו, אנו מסוגלים ומחוייבים - לפרט את הכלל של התורה ושל הבריאה ולהרחיב אותו עד אין סוף.

ועל זה אמרו חכמינו ז"ל 'שכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח', ופירוש 'מרבה' הוא מלשון פריה ורביה, שמחדש ומוסיף¹³ לגלות צפונות שהיו טמונות ביציאת מצרים על ידי הסיפור, ומוסיף להוציא עוד את הגאולה מן הכח אל הפועל. והנה, אנחנו מוצאים בהגדה¹⁴ לחכמי תורה שבעל פה שעסקו בעבודה העיקרית הזאת, והרבו והוסיפו על המכות:

"רבי יוסי הגלילי אומר מנין אתה אומר שלקו המצרים במצרים עשר מכות ועל הים לקו חמישים מכות... אמור מעתה במצרים לקו עשר מכות ועל הים לקו חמישים מכות. רבי אליעזר אומר מנין שכל מכה שהביא הקב"ה על המצרים במצרים היתה של ארבע מכות... אמור מעתה במצרים לקו ארבעים מכות ועל הים לקו מאתיים מכות. רבי עקיבא אומר מנין שכל מכה... היתה של חמש מכות... אמור מעתה במצרים לקו חמישים מכות ועל הים לקו חמישים ומאתים מכות"

והנה, כל המכות הללו שהוסיפו חכמינו ז"ל, הכל הוציאו מכח עשרת המכות שבהן היו כולן כלולות ונסתרות, והם הוציאו אותן מן הכח אל הפועל; וזהו "אמור מעתה", שמעתה מתגלות החמישים מכות שהיו מקודם גנוזות בשם עשרה בלבד.

ונפלא להתבונן שחכמי המשנה פרטו את הכלל הגדול הזה לתרי"ג.

שאמרו בהגדה: "...אלו עשר מכות שהביא הקב"ה על המצרים במצרים ואלו הן: דם, צפרדע, כניס, ערוב, דבר, שחין, ברד, ארבה, חשך, מכת בכורות". ושלושת הסימנים של רבי יהודה: דצ"ץ עדי"ש באח"ב. וששים מכות של רבי יוסי הגלילי, עשר במצרים וחמישים על הים. ומאתיים וארבעים של רבי אליעזר. ושלוש מאות של רבי עקיבא. הרי שש מאות ושלוש עשרה, כמנין מצוות התורה.

קמא

פסח - יצירת גאולה העתידה

כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות

ומתחילה נרחיב את היריעה בענין הקשר הזה שבין יציאת מצרים וגאולה העתידה. ולצורך כך נקדים את מאמר הנביא (מ"ב ז, ט):

כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות.

הרי נתבאר מתוך דברי המבי"ט, שמי שרוצה לחזק עצמו באמונה בגאולה, עליו להתבונן בהגאולה שהיתה כבר ביציאת מצרים. והיא הראיה מן החוש שאפשר לנו להביא על הגאולה העתידה, שכמו שנתקיים כל מה שהבטיח הקב"ה לגאול אותנו ממצרים, כן יתקיים כל מה שהבטיח על הגאולה העתידה, וזוהי כוונת הנביא במה שאמר כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, לא שיהיו הנפלאות דומות זו לזו, דודאי הגאולה העתידה יהיה גדולה יותר מגאולת מצרים בנפלאותיה, אלא הכוונה היא לחזק אותנו באמונה, ולדעת דכמו שבימי צאתך מארץ מצרים הראיתי לכם נפלאות ונתקיים כל מה שהבטחתי בהגאולה ממצרים, כן יש לך להאמין שיתקיים כל הבטחתי על הגאולה העתידה.

גם גודל הנסים שיעשה לנו ה' לעתיד נלמדים מגאולת מצרים ובאמת, לא רק שאפשר להתחזק באמונה בהגאולה מיציאת מצרים, דהיינו שיקיים הקב"ה הבטחתו לגאלנו, אלא גם גודל מעלת הנסים והנפלאות שיהיו בהגאולה העתידה אפשר לנו ללמוד מכאן יציאת מצרים כמו שיתבאר.

כתב רבינו יונה על המשנה (אבות א' ט"ו) אמור מעט ועשה הרבה וז"ל, ורבותינו זכרונם לברכה למדוה מהקב"ה יתעלה, שלא הבטיח אלא בשתי אותיות שנאמר דן אנכי, וגאלם בעשרים ושתיים מלות שנאמר או הנסה וגו', אמר מעט ועשה הרבה. והוסיף רבינו יונה, ועל זה אמר רבנו סעדיה גאון זכרונו לברכה, אם כשהבטיח אבותינו בשתי אותיות עשה להם כמה נסים ונפלאות - על הגאולה העתידה לבא שנכתבו בה כמק' דפין וכמה קנדרסין וכמה ספרים מהבטחות וכמה נחמות בירמייה וישעיה יחזקאל ותרי עשר, על אחת כמה וכמה כי נפלאים יהיו מעשיו ונפשונו יודעת מאד. ויש לאדם לחשב בדבר ולתת אל לבו כי שכר גדול יהיה לו חלף הבטחון, עכ"ל.

הראה לנו ר' סעדיה גאון איך מהתבוננות בגאולת מצרים אפשר לאדם לחזק עצמו באמונה בעצם גאולה העתידה, וגם ללמוד מהנסים ונפלאות שהיו במצרים קל וחומר עד כמה יהיה גודל הנסים ונפלאות בגאולה העתידה.

היכן כתוב בתורה החיוב "צפית לישועה"

איתה בשבת (דף לא.) בשעה שמכניסין את האדם לדין אומרים לו נשאת ונתת באמונה, קבעת עתים לתורה, עסקת בפריה ורביה, צפית לישועה ע"כ. ויש להעיר, שאם שואלין לאדם צפית לישועה, על כרחך ידנחייב לצפות לישועה, והיכן כתוב בתורה חיוב זה.

התשובה על שאלה זו נמצאת בדברי הסמ"ק, שעל הדיבור הראשון - אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים, כתב דבר נפלא וז"ל, לידע שאותו שברא שמים וארץ הוא לבדו מושל מעלה ומטה וז' רוחות כדכתיב אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים וכו' וזוה תלוי מה שאמרו חכמים (שבת לא.) ששואלין לאדם לאחר מיתה בשעת דינו צפית לישועה, והיכן כתיב מצוה זו, אלא ש"מ בזה תלוי שכשם שיש לנו להאמין שהוציאנו ממצרים דכתיב אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך וכו' ועל כרחין מאחר שהוא דיבור הכי קאמר כשם שאני רוצה שתאמינו בי שאני הוצאתי אתכם כך אני רוצה

שתאמינו בי שאני ה' אלוהיכם ואני עתיד לקבץ אתכם ולהשיעכם וכן יושענו ברחמי שנית כדכתיב ושב וקבצך מכל העמים, אם כן צפית לישועה מצוה כתובה היא מאנכי ולכן שואלין עליה, עכ"ל.

ונראה בביאור דבריו, דכוונתו לדייק בהפסוק, למה כתיב אשר הוצאתיך מארץ מצרים, שאם הכוונה לומר ששם הראה הקב"ה כוחו, שהנא הבורא והמנהיג את העולם, היה די לומר אשר הראיתך אותות ומופתים במצרים, שעל ידם הראה לכל העולם כי אני ה' בקרב הארץ, ולמה הדיגיש שהיתה בזה יציאה וגאולה לנו שיצאנו או ממצרים, ועל כרחין הכוונה הוא לרמוז לעוד יסוד, שלא רק שאני בורא ומנהיג את העולם, אלא שאני גואל - מקיים הבטחתי, ומיציא אתכם מגלותכם, שכן עשיתי במצרים, ולכן יש לך להאמין שאעשה כן גם לעתיד, לגאול אתכם כמו שהבטחתי על ידי נביאי.

נמצינו למדים, דבכלל האמונה שנתחייבנו בדבור ראשון אנכי ה' אלקיך וגו' הוא גם חיוב האמונה בגאולה העתידה, כמו שמפורש בדברי הסמ"ק, וגם למדנו מתוך דבריו, ומתוך דברי רבינו יונה והמבי"ט הנ"ל דהמקור שממנו אנו שואבים חיזוק אמונה בהגאולה, הוא ממה שכבר עשה הקב"ה בגאולת מצרים, ששם ראינו בחוש איך שיקיים הקב"ה כל מה שהבטיח, וכן יש לנו להאמין שיקיים הקב"ה הבטחתו בגאולה העתידה.

חיזוק האמונה בגאולה העתידה - חלק חשוב מהעבודה בליל הסדר

בעבודת ליל הסדר, שאנו מתבוננים בהגאולה שהביא לנו ה' בימי צאתנו מארץ מצרים, ובכל היסודות של אמונה שיש ללמוד ממנה,

* עלינו ללמוד ולהתחזק גם באמונה זו, שכמו כן יתקיימו כל הבטחות שהבטיחנו ה' על הגאולה העתידה.

היכן כתוב בתורה החיוב "צפית לישועה"

נאמר בפסוק (במדבר כג, כב-כג) "א-ל מוציאם ממצרים כתועפת ראם לו כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל", שואל האור החיים הק', היה צריך להיות כתוב בלשון עבר, "א-ל הוציאם ממצרים". ומבאר חז"ל "ונראה על דרך אומרים ז"ל נפסיחים קטו, ב כל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים, על כן אמרו יודעי פנימיות התורה כי כל ליל פסח, מתבררים כוחות הקדושה מהקליפה ונוספים בעם בני ישראל, והיא הבחינה עצמה של יציאת מצרים, והוא אומרו קל מוציאם, כי לא יציאה ראשונה לבד, אלא בכל שנה ושנה מוציאם, כנוכח, ונתן טעם כתועפות ראם לו פירוש כי ה' מוסיף ומחזק אותם לרוממם ואין קץ לרוממות אשר חשב ה' עליהם עד גדר שלא יסאר שום תערובת הרע בקדושה, והוא אומרו כי לא נחש ביעקב רמז לבחינת הניחוש, גם לבחינת הנקראת נחש שהוא ראש הקליפה ס"מ הרשע הנקרא נחש תעקר ולא יסאר ממנו ביעקב, על דרך אומרו וזכריה יג, ב "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ", ולא קסם הוא בחינת טומאה למטה ממנה, ואז יהיו ישראל בגדר שלמות המעלה...".

מבואר א"כ, שכל שנה ושנה, ממשיכים אנו לצאת מגלות וטומאת מצרים, ומזוהמת הנחש, לקראת התיקון השלם בבירור הטוב מהרע.

My Sole Desire - * 2

We all encounter different situations in life. The story of yetzias Mitzrayim accompanies us no matter what situation we find ourselves in - in uplifting times, when we are like the chacham, the wise son; and also in times of challenge and weakness, chas veshalom. The central truth - that Hashem chose us and guides us and that we are His people - remains with us no matter what.

The Haggadah cites the various interpretations of Chazal on the passuk, "So that you will remember the day of your departure from the land of Egypt..." When does the obligation to mention yetzias Mitzrayim apply? Ben Zoma explains: "The days of your life' refers to the days, [and the additional word] 'all the days of your life' indicates the inclusion of the nights." We must remember that Hashem took us out of Mitzrayim and that we are His nation; that is our essence. This knowledge should accompany us in the "days," the bright times, as well as in the "nights," the times of darkness and distress. The Haggadah offers another explanation: "The chachamim say: 'The days of your life' refers to This World; 'All the days of your life' indicates the inclusion of the days of Moshiach." With the memory of yetzias Mitzrayim, we will go out to greet Moshiach. We are Jews, Hashem's people; this is the essence of our lives.

מטעם הנ"ל, אבל איזה שייכות יש לדם ואש ותמרות עשן להכוס שלפנינו, הלא זהו פסוק בבניא יואל המדבר על האותות ומופתים של הגאולה העתידה ופורענות האומות בעת ההיא.

והגר"א בהגהותיו על השו"ע (שם ד"ה ונהגין לזרוק) האיר עינינו בזה וכתב - כדרכו בקיצור נמרץ - וז"ל, כמ"ש הירושלמי ריש פרק ערבי פסחים מנין לד' כוסות כו' ורבנן אמרי כנגד ארבעה כוסות של פורענות שהקב"ה עתיד להשקות את כו', עכ"ל. ורצה לומר כיון דהכוסות הם גם נגד הארבע כוסות של פורענות שעתידי הקב"ה להשקות את האומות, ממילא הפסוק מדבר בענין פורענות האומות בגאולה העתידה, שייך גם כן להד' כוסות.

ויש עוד הנהגה למעשה שעושים בליל הסדר, שגם כן בנוי על דברי הירושלמי הנ"ל, והיא אמירת שפוך חמתך על כוס רביעי, כמו שביאר הר"ן ריש ערבי פסחים (ד"ה מארבעה כוסות של יין) וז"ל, ועוד אמרו (טעם תקנת ד' כוסות) כנגד ארבעה כוסות התרעלה שעתידי הקב"ה להשקות את העובדי כוכבים, ונראה שלפיכך נהגו לומר בכוס רביעי קודם ההלל שפוך חמתך על הגוים אשר לא ידעוך, עכ"ל.

אמנם עצם דברי הירושלמי צריכים ביאור, מה ענין פורענות של האומות לעתיד לבא לליל הסדר, שתיקנו חז"ל ד' כוסות לרמוז לזה.

ויש לבאר על פי מה שנתבאר לעיל במאמר אמונים נוצר ה', שמיציאת מצרים אנו מתחזקים בהאמונה בהגאולה העתידה, שאחר שראינו כבר שקיים הקב"ה הבטחתו לגאול אותנו ממצרים, כן אנו מובטחים שיקיים דברו ויגאלנו שנית מגלותנו, ובה דבר מובן כמין חומר, דהד' כוסות של פורענות שעתידי הקב"ה להשקות האומות בשעת הגאולה העתידה, מקושרים עם הד' כוסות של חירות של גאולת מצרים, דמד' כוסות של חירות על גאולת מצרים אנו מתחזקים בהאמונה על הגאולה העתידה ובהד' כוסות של פורענות שעתידי הקב"ה להשקות האומות, ואנו מאמינים דכמו שידוע לנו שהקב"ה קיים הבטחתו וגאל אותנו ממצרים כמו כן יקיים הבטחתו ויביא הפורענות על האומות, ויוציאנו מגלות זו.

28 R. Bernstein 1820

The matzah is covered and the cup of wine is raised while reciting the following paragraph:

And it is this that has stood by our fathers and by us! For it is not just one individual who rose against us to annihilate us, but in every single generation people rise up against us to annihilate us, and the Holy One, Blessed is He, saves us from their hands!

The cup is put down and the matzah is uncovered.

In the previous paragraph, we thank Hashem for keeping His promise to deliver the Jewish People from Egypt. The Midrash⁸¹ tells us that at the time Avraham was told that his descendants would be enslaved in Egypt, he was also shown the four exiles that they would subsequently experience in the course of their history: Babylon, Persia, Greece, and Rome. The reason for this is because the exile in Egypt represents the root exile experience for the Jewish People, of which subsequent exiles are considered branches.⁸² This being the case, it is also true that the Exodus from Egypt contains within it the potential for redemption from all subsequent exiles.

It is for this reason we say in the blessing that follows the Shema in the evenings that Hashem took us out of Egypt לחרות עולם — into everlasting freedom. This does not mean that our departure from Egypt heralded a state of uninterrupted freedom, for as we know we have been exiled numerous times since!

Rather, the redemption from Egypt is considered ultimate freedom, for it contains within it the potential for redemption from all subsequent exiles.

Hashem's promise to deliver us from Egypt is thus ultimately a promise of deliverance from our enemies throughout the ages. And hence we say and it is this — i.e., this promise mentioned above — which has stood by our fathers and by us.⁸³

אומר: מן נעיל אֶחָדִי בְּלֶחֶם גַּל נְעוּל מִיָּנִין הַתַּנּוּסִים. מן נעול - אלו הבתולות, גל נעול - אלו נשי האנשים, מִיָּנִין חֲתוּם - אלו הפנויות, אמר להם הקב"ה בזכותם אני גואל את בני... מוציא אֶסְתִּירִים בְּפִשְׁוֹשׁוֹת - בזכות הנשים האמהות הכשרות. וכן הוא לדורות: "ואין הדורות נגאלים אלא בשכר נשים צדקניות שיש בדור, שנאמר: וְכִן הָיָה וְאָמְנָתוֹ לְבֵית יִשְׂרָאֵל", ולבני ישראל אין כתיב כאן אלא לְבֵית יִשְׂרָאֵל.

וכמוכן ששורש הדבר נמצא בארבע האמהות, שאותה הַזְכּוֹת של נשי ישראל אינה אלא הַזְכּוֹת שהיא ירושה לחן מן האמהות, וכן אמרו חכמינו ז"ל: "רב הונא בשם רבי חייא: באתה שרה למצרים וגדרה עצמה מן הערוה ונגדרו כל הנשים בזכותה... אמר רבי חייא בר אבא: כדאי הוא גדור ערוה שיגאלו ישראל ממצרים בזכותה". וזה משום שכל עצמה של גלות מצרים לא היתה אלא כדי לברר את זה - שכלל ישראל הוא החומר הטוב המתחבר אל המשפיע האמיתי חיבור שלם, בלי פירוד ובלי סטייה. ובפירוש אמרו חכמינו ז"ל שאולת מצרים היתה בזכות האמהות, זה לשונם: "קול דודי הנה זה גא מְדַלֵּג עַל הַהָרִים מְקַפֵּץ עַל הַהַבְּעוֹת". מְדַלֵּג עַל הַהָרִים - בזכות אבות, מְקַפֵּץ עַל הַהַבְּעוֹת - בזכות אמהות. רבי יאשיהו אמר אל תקרי ופסקתיה אלא ופסעת, שהיה הקבי"ה מְדַלֵּג עַל בְּתֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם, וכן הוא אומר מְדַלֵּג עַל הַהָרִים מְקַפֵּץ עַל הַהַבְּעוֹת", כלומר שהיתה קיימת בבני ישראל נקודת הקדושה של שורש האבות והאמהות, באופן שהפסיחה על בתיחם היא ידלוג על ההרים וקיפוץ על הגבעות.

וידועים דברי חכמינו ז"ל, שאולת מצרים היתה בזכות צדקת הנשים, כמו שאמרו: "בשכר נשים צדקניות שחיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים"; ועוד אמרו ז"ל:

ועל המקבל הזה באה ההוראה בארבעת הכוסות שתיקנו חכמינו ז"ל בליל הגאולה, והן מכוונות כנגד ארבע האמהות שבוכותן יצאנו ממצרים. והכוסות הן של יין, כי הן הפרי של אותה גפן פוריה הנוטעה בירכתי בית ה'.

26

ד' כוסות - כנגד ד' כוסות של פורענות שעתידי הקב"ה להשקות את האומות

איתא בירושלמי (ריש ערבי פסחים) ז"ל, מנין לד' כוסות ר' יוחנן בשם ר' בנייה כנגד ד' גאולות, לכן אמור לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם וגו' ולקחתי אתכם לי לעם וגו' והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי וכו'. רבנן אמרי כנגד ד' כוסות של פורענות שהקב"ה עתיד להשקות את האומות, כי כה אמר ה' אלקי ישראל קח את הכוס יין החימה וגו' כוס זהב בכל ביד ה' כי כוס ביד ה' ימטר על רשעים פחים אש וגפרית ורוח זלעפות מנת כוסם, עכ"ל. והפני משה שם ביאר דרבנן מוסיפים על השיטה ראשונה, דלא רק שהם נגד גאולת מצרים, אלא הם ג"כ נגד הד' כוסות של פורענות שעתידי הקב"ה להשקות את האומות לעתיד לבא.

ושיטת רבנן דתיקנו ד' כוסות נגד כוסות של פורענות וכו' הובאה גם להלכה, שהרי כתב הרמ"א (סי' תע"ג סעיף ז') וז"ל, ונהגין לזרוק מעט מן הכוס כשמגיע לדם ואש ותמרות עשן וכן כשמוכיר המכות דצ"ך עד"ש באח"ב בכלל ובפרט, עכ"ל. וביארו המפרשים טעם המנהג, דאע"פ שכוס ישועות אשא לספר ביציאת מצרים על הכוס, מ"מ אין הכוס מלא ממש באשר סוף כל סוף היתה בה ג"כ מפלת מצרים ואין שמחה שלימה לפניו יתברך, כמו שאמרו חז"ל אמר הקב"ה מעשי ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה.

לכאן יש להעיר על דבריהם, דבשלמא מכות מצרים של דצ"ך עד"ש באח"ב שייכין להכוס אשר לפנינו, שהרי הכוס עצמו רומז על הגאולה אשר עליה מדברים בשעת סיפור יצי"מ, ושפיר שופכים ממנו

Jewish Survival in Four "Atem"s

As is his wont, the Baal HaTurim comments on a pasuk (Shemos 19:4) that begins with the אתם, you (in plural), that there are only four verses in Tanach that begin with the word:

אתם לכו קחו לכם תבן מאשר תמצאו פי אין נגרע מעבודתכם דבר Go yourselves and take yourselves straw from whatever you find, for nothing will be reduced from your work (Shemos 5:11).

אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על כנפי נשרים ואבא אתכם אלי You have seen what I did to Egypt, and that I have borne you on the wings of eagles and brought you to Me (ibid. 19:4).

אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלהיכם ראשיכם שבטיכם זקניכם ושטריכם כל אתם You are standing today, all of you, before HASHEM, your God; the heads of your tribes, your elders, and your officers — all the men of Israel (Devarim 29:9).

אתם עדי נאם ה' ועבדי אשר בחרתי למען תדעו ותאמינו לי ותבינו כי אני הוא לפני אתם You are My witnesses — the word of HASHEM — and My servant whom I have chosen, so that you will know and believe in Me, and understand that I am He; before Me nothing was created by a god nor will there be after Me! (Yeshayah 43:10).

Nothing in the Torah is coincidental. The Baal HaTurim is merely highlighting the opening word that is common to these four

pesukim; there is a correlation between them. He writes that the reason we witnessed Hashem punish the Egyptians so severely — אתם לכו קחו לכם — was because of אתם אשר ראיתם אתם תבן, their refusal to give Bnei Yisrael straw. And because all of Bnei Yisrael stood together — אתם נצבים היום כלכם — they would eventually serve as witnesses that Hashem is the One and Only God: אתם עדי נאם ה'.

But in Sefer HaDerash V'Ha'Iyun the Reisher Rav takes this a step further, explaining how all four verses actually relate to one another.

Superficially, writes the Reisher Rav, it would seem that there was a fundamental transformation in Jewish history. In our early years as a nation, we benefited from nissim gluylim, open miracles. We left Mitzrayim after watching Hashem demolish the Egyptians through ten crushing plagues, each of which altered the laws of nature. He then freed us permanently from their oppression through a tremendous number of miracles at the Yam Suf.

We survived for forty years in the Midbar by means of the Manna, the Ananei Hakavod (Clouds of Glory), and the miraculous be'er (Well) that traveled with us and provided water in the most arid surroundings — all of which were supernatural phenomena.

We entered Eretz Yisrael through yet another series of miracles, and supernatural events were commonplace in the Beis HaMikdash on a daily basis (as documented in Avos 5:5).

In the nearly two millennia that have passed since then, however, we do not seem to experience open miracles. It would seem that Hashem revised the way He deals with us.

That is a simplistic reading of history, writes the Reisher Rav. We do see open miracles today or perhaps it is more accurate to say that we witness one long, ongoing open miracle.

Rav Yaakov Emden writes in the introduction to his famous siddur: "When I think about the miracle of the continued existence of our nation, it is as astounding to me as the exodus from Mitzrayim."

Why is this so amazing? Because, as we say in the Haggadah: שָׁבַל דור נודר עומדים עלינו לכלותנו, but in every generation they rise against us to annihilate us. How can a tiny nation survive endless attempts

at annihilation by nations with overwhelming advantages in both size and power?

There's only one answer: ותקדוש ברוד הוא מצילנו מידם, and the Holy One, Blessed is He, rescues us from their hand.

What we are reading here in the Haggadah is that there was a one-time series of open, stunning miracles that freed us from Mitzrayim, but there is an ongoing, open miracle called Jewish survival that we witness throughout our history.

The Reisher Rav uses Rav Yaakov Emden's exposition to explain the correlation between the four pesukim that begin with atem.

The first atem appears when Bnei Yisrael hit their low point in Mitzrayim, when not only weren't they redeemed as Moshe had promised, but their workload suddenly increased when Pharaoh commanded them to find their own straw, but somehow maintain their brick quota: אתם לכו קחו לכם תבן מאשר תמצאו פי אין נגרע מעבודתכם דבר. Bnei Yisrael must have thought, Why is this happening to us? Where is the salvation we were promised?

The answer came with the next atem: אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים. Hashem was telling them, "Yes, you had to endure terrible suffering at the hands of the Egyptians, but you see that it was all part of My plan to bring you close to Me."

There will come a point in Jewish history, however, when we will ask a different question: Why don't we see miracles anymore? Has Hashem abandoned us?

The answer to that question is: אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלהיכם. You haven't been abandoned. The fact that you stand today before Hashem is an open miracle — the ultimate proof that Hashem is protecting you and ensuring your survival, because if not for His protection, you would long have disappeared.

And there will come a day when Hashem will tell us: אתם עדי נאם ה' ועבדי אשר בחרתי למען תדעו ותאמינו לי ותבינו כי אני הוא לפני לא נוצר אל ואחר לי לא יהיה.

"You are My witnesses," Hashem will say, "that I am the One and Only God. Because if not for מצילנו מידם הוא מצילנו מידם you would never have survived all those constant efforts to eradicate you."

According to all customs the cup is lifted and the matzos covered during the recitation of this blessing. (On Motza'ei Shabbos the phrase in parentheses substitutes for the preceding phrase.)

Blessed are You, HASHEM, our God, King of the universe, Who redeemed us and redeemed our ancestors from Egypt and enabled us

to reach this night that we may eat on it matzah and maror. So, HASHEM, our God and God of our fathers, bring us also to future holidays and festivals in peace, gladdened in the rebuilding of Your city and joyful at Your service. There we shall eat of the offerings and pesach-sacrifices (of the pesach-sacrifices and offerings) whose blood will gain the sides of Your Altar for gracious acceptance. We shall then sing a new song of praise to You for our redemption and for the liberation of our souls. Blessed are You, HASHEM, Who has redeemed Israel.

R. Bernstein

Holidays ... in the future

Moving Time Forward

The literal translation of the words הבאים לקראתנו is that are coming toward us. This expression is most intriguing. Do festivals come towards us or do we move towards them?

R' Yehudah ben Yakar explains this phrase as follows. The prophet Isaiah¹⁸ describes the timing of the future redemption with the words אחישנה — in its time I will hurry it. This is rather puzzling, if it is in "its time," then in what way is it being "hurried"?

The Gemara¹⁸¹ explains that the verse is referring to two possible ways that the Moshiach can come. If the Jewish People have sufficient merit, the redemption will be "hurried," i.e., brought forward. If they do not have sufficient merit, the redemption will come no later than its predesignated time.

In this vein, explains R' Yehudah, part of our prayer for the restoring of the festivals to their full glory in the Temple is that those times should "come towards us." This means that we should merit having them brought forward through the agency of אחישנה — I will hurry it.

R' Avrohom Gurwitz¹⁸² adds: This explains why we ask for these times to "come towards us in peace." He quotes the Vilna Gaon as saying that the difficulties of the "birth pangs of the Moshiach" will only occur if the Moshiach comes in the designated time of בעתה, but not if we merit for him to come in the earlier time of אחישנה. Thus in keeping with our prayer that these times "come towards us," we add that they will do so "in peace."

שפוך חמתך — Pour out Your Wrath

One of the reasons offered by the Talmud Yerushalmi²²¹ for the mitzvah of four cups on Seder night is that they correspond to the four cups of retribution that the nations who oppressed Israel will be forced to drink in the future. Therefore, having poured the fourth cup, we ask Hashem to take up the cause of His People and exact retribution from their oppressors.²²²

Eliyahu's Cup — כוס של אליהו

The four cups drunk on Seder night correspond to the four expressions of redemption mentioned in Shemos.²¹⁸

In fact, there is a fifth expression: והבאתי — and I will bring them, referring to Hashem bringing the Jewish People to the Land of Israel. Corresponding to this fifth expression, we have a fifth cup at the Seder.²¹⁹ Pending the final redemption, we do not drink this cup, for it has yet to be realized. Nonetheless, we do fill it and have it before us at the table, representing our anticipation of the future redemption. This cup is known as the cup of Eliyahu, for it is he who will herald the coming of the Moshiach and the ultimate fulfillment of the fifth expression of והבאתי.²²⁰

39 ונפתח במעשה הראשון שמסופר בתורה שהיה בחמשה עשר בניסן, ויתבאר ששם היה השורש לשני הגאולות - גאולת מצרים והגאולה העתידה, והוא במלחמת המלכים, כאשר נלחמו ארבעה מלכים עם חמשה מלכים, ובתוך המלחמה נשבה לוט, ואברהם אבינו רדף אחריהם להצילו מידם.

ובלשון הכתוב: "ויקחו את לוט ואת רכושו בן אחי אברם וילכו והוא יושב בסדום. ויבוא הפליט ויגד לאברם העברי והוא שוכן באלוני ממרא האמורי אחי אשכול ואחי ענר והם בעלי ברית אברם. וישמע אברם כי נשבה אחיו וירק את חניכיו ילידי ביתו שמונה עשר ושלוש מאות וירדוף עד דן. ויחלק עליהם לילה הוא ועבדיו ויכם וירדפם עד חובה אשר משמאל לדמשק" (בראשית יד יב-טו). ומעשה זה היה בליל הסדר, כמו שאומרים בפיוט 'ובכן ויהי בחצי הלילה' - "גר צדק נ-אברהם אבינו נצחתו כנחלק לו לילה".

ואמרו חז"ל (ב"ר מג ג. והובא ברש"י שם) "ויחלק עליהם לילה. אמר הקב"ה אביהם פעל עמי בחצי הלילה אף אני פועל עם בניו בחצי הלילה, ואימתי במצרים" שנאמר (שמות יב כט) 'ויהי בחצי הלילה זה' הכה כל בכור". מבואר שיש שייכות בין אותו לילה שאברהם אבינו הציל את לוט, לבין הצלת כלל ישראל בחצי הלילה במצרים, וכפי שיתבאר בסמוך.

ובעזרת ה' יתבאר להלן דכמה דינים ומנהגים שתקנו חז"ל בליל הסדר הם בנויים על יסוד זה(כ"א). אמנם עתה נביא דוגמא אחת, והוא ענין כוס של אליהו, שהביא המשנה ברורה (סי' ת"פ ס"ק י') וז"ל, ונוהגין במדינות אלו למוזג כוס אחד יותר מהמסובין וקורין אותו כוס של אליהו הנביא, לרמוז שאנו מאמינים שכשם שגאלנו השם יתברך ממצרים הוא יגאלנו עוד וישלח לנו את אליהו לברשנו, עכ"ל.

הרי במציגת כוס של אליהו, מרמזין ליסוד זה, שבכלל למורי האמונה מיציאת מצרים הוא לשאוב ממנה אמונה על העתיד, שכשם שגאלנו השי"ת ממצרים, יגאלנו עוד וישלח לנו את אליהו לברשנו.

ואחר החיזוק באמונה זו, אנו מובטחים על שמירה מיוחדת מה' כמו שנתבאר ששומר ה' את המאמינים בישועתו והסומכים עליו, וגם נזכה על ידי זה לכינוס גליות כמו שאמרו חז"ל אין הגליות מתכנסות אלא בזכות האמונה.

קמו מוגיד הרקיע

פ"ד הפדר סימן לגאולה העתידה

ועל פי הדברים האלה, נחזור על הראשונות ונבאר את השאלות שעמדנו עליהם בתחילת דברינו.

הנה ההגדה פותחת ב'לשנה הבאה בארץ ישראל' וגם חותמת ב'לשנה הבאה בירושלים', כי כאמת כל ההגדה כולה, שהיא סיפור יציאת מצרים, אינה אלא 'מעשה אבות סימן לבנים' של הגאולה העתידה שמכוחה נבוא לארץ ישראל ולירושלים עיר קדשנו.

וממעם זה ספר שמות נקרא 'ספר שני', לא משום שהוא הספר השני במנין הספרים, אלא משום שהוא הספר השני של בראשית שהוא ספר היצירה, כי ספר בראשית הוא הספר של יצירת העולם, ובו כתוב מעשי האבות שהם יצירת השלב הראשון של תולדות כלל ישראל, וספר שמות הוא החלק השני של יצירת תולדות כלל ישראל, כי גאולת מצרים היא השורש לגאולה השלמה באחרית הימים.

ולכן אחר שגומרים את חלק הסדר שבו קראנו אודות השעבוד וראינו את עצמנו כאילו נצאנו ממצרים, עומדים אנו לאחר פתיחת הפתח והשורש ליציאה מגלותנו זו הנוכחית, ומשום כך אנו פותחים את הדלת ומייחלים לביאת אליהו הנביא שיבוא ויברשנו על הגאולה המיועדת להתקיים בלילה הזה. ולא עוד, אלא שאליהו בעצמו כתב את ההגדה, ליטע את השרש של הגאולה העתידה, להכין אותנו להיותנו ראויים לביאתו.

ופה ימתק לפי זה פשר בקשת משה שהקב"ה ישלח את פנחס שהוא אליהו לגאלנו ממצרים, שהרי עתיד הוא להיות משתלח להוציאנו מתוך גלותנו, ועל כן אין ראוי ממנו לייסר את ה'מעשי אבות סימן לבנים' של גאולה זו.

שער סימני פ"ד הפדר מאמר כ. פ"ד ג

גאולת לוט ב' פעמים בפ"ד הפדר אחר שנתבאר שיום טוב פסח מסוגל ומזומן לבירור והולדת נשמות ישראל, והתבררו עומק ענין היסורים והמרור, שהם בסוד חבלי לידה המכינים את הולד אל הלידה, כעת נוסף ונבאר שכמו בגאולה הראשונה כך בגאולה האחרונה - גאולת ישראל הולכת ומתבררת קמעא קמעא, והכל נעשה על ידי בירוורים ויסורים, וחלקים מרכזיים בשלבי הגאולה אירעו בט"ו בניסן.

ועומק הדברים, שכן גאולת כלל ישראל בליל הסדר היא השורש לכל הגאולות שאחריה, עד לגאולה העתידה, כמו שכתב המהר"ל (בהקדמה לנצח ישראל ובגבורות ה' פ"ק ס) ששורש כל הגלויות הוא בגלות מצרים, נמצא שביציאת מצרים מאיר ומתנוצץ אור הגאולה העתידה, אורו של דוד מלך ישראל, אשר משיח בן דוד יגאל את ישראל לעתיד לבוא.

והנה לאחר כמה שנים ניצל לוט שנית ביו"ט פסח, שכן מיד אחרי שהמלאכים בישרו לאברהם ושרה על לידת יצחק - היינו התחלת בירור נשמת ישראל בט"ו בניסן - פנו המלאכים לסדום ומצאו את לוט בשער העיר ויעש להם משתה

בביארו הספה"ק שמתעם זה הציל אברהם אבינו את לוט מהשבי - כדי להציל

את נשמת דוד המלך שהיתה כלולה בו, ובוה ביארו מה שכתוב במלחמת המלכים "וישמע אברהם כי נשבה אחיו", שדוד המלך נחשב לאחיו של אברהם אבינו. נמצא ששורש הצלת נשמת דוד המלך על ידי הצלת לוט זקנו, היה ביום טוב פסח, הן במלחמת המלכים והן בהפיכת סדום.

הרי לנו שלילה זה מקודש ומזומן לבירור נשמת ישראל בגאולתם, הן בלידת נשמת ישראל בגאולת מצרים אחר הבירור והזיכרון ר"ג שנים בעבודת פרך, והן על ידי הצלת לוט ב' פעמים, כדי להציל ולהוליד את נשמת דוד המלך, דהיינו כדי להציל ולהכין את הארת אורו של משיח. ובוה יתבאר באופן נפלא דברי חז"ל שהבאנו לעיל במלחמת המלכים בט"ו בניסן - "ויחלק עליהם לילה. אמר הקב"ה אביהם פעל עמי בחצי הלילה אף אני פועל עם בניו בחצי הלילה, ואימתי במצרים שנאמר (שמות יב כט) ויהי בחצי הלילה וה' הכה כל בכור". שכן הצלת לוט בחצי הלילה היתה השורש לגאולה העתידה על ידי דוד מלכא משיחא, ועל כן אמר השי"ת "אף אני פועל עם בניו בחצי הלילה" בגאולת מצרים, שכפי שנתבאר היא השורש לכל הגאולות, ועד הגאולה העתידה.

ח"פ רות - רות המואביה ונשמת דוד המלך

ובזה נבוא לבאר את דברי הארז"ל (שער חג המצות פ"ז), אשר כתב כוונות ורמזים בתיבת 'חרוסת', שהיא אותיות ח"ס רות. וזה לעומת זה, פרע"ה הוא אותיות ערפ"ה (שער הפסוקים פרשת וישב), וצריך ביאור מה השייכות של ערפה ורות ליציאת מצרים וליל הסדר.

וזה הרמז באותיות ערפ"ה - פרע"ה, שכשם שפרעה הרשע רצה למנוע את לידת וגאולת נשמת ישראל, כמו כן לעומת זה מתגברים הקליפ' על הגאולה האחרונה על ידי התגברות ההצלמה וההסתרה על גילוי ולידת נשמת דוד המלך, ועל כן היו כל כך הרבה בירורים בסדר השתלשלות נשמת דוד המלך מרות המואביה, שכנגדה היתה ערפ"ה, שממנה נולד גלית אשר לחם עם דוד המלך.

אולם אחר הדברים הנ"ל שביים טוב פסח התחילה גם הארת הגאולה העתידה - הארת משיח בן דוד, מבואר היטב שייכות החרוסת לרות דיקא, וזה לעומת זה ערפ"ה שממנה יצא גלית שלחם עם דוד המלך, שהנת רות המואביה עזבה את בית אביה, והלכה במסירות נפש עם

44 פרק ה' להביא לימות המשיח

361 מצרים בכל שנה ושנה. וכל המרבה לספר ביציאת מצרים - שמגלה עוד מהנפלאות הגנוזות בשורש הגאולה³² - הרי זה משובח, כי התגלות האור מכה את החושך נגוף ורפוא.

³³ והגאולה האחרונה תהיה כאשר יתבררו כל הנסתרות שביציאת מצרים. כי גאולת מצרים היא השורש הכולל כל הגאולות, היא ראשית מהלך גאולתו של האדם מן הרע, שאחריתו הוא גילוי מלכותו ית' - תיקון העולם הזה בתכלית עד שיחיה כולו טוב; ונמצא שאין כאן באמת אלא גאולה אחת שעדיין לא נשלמה. ובשורשם, הדברים תמיד סתומים כי שם הכל נכלל בכלל אחד פשוט, אבל הם הולכים ומתגלים בחתפרטותם והתפשטותם לצאת לפועל עד גמר הגידול שאז הדבר מקבל את צורתו הסופית השלימה, אחר שכבר נסדר כל פרט במקומו ונתברר כל דבר בטעמו; והפעולה הזאת היא שפועלת מצות סיפור יציאת מצרים וכ"ל.

והנה, גאולת מצרים היתה בחפזון, במהירות ובדילוג מדרגות שלא כסדר³⁴ מפני שאנחנו לא היינו ראויים, כידוע מדברי חכמינו ז"ל³⁵ על הפסוק ואת ערם וקציה³⁶, אלא שחס הקב"ה על שלו וגאל אותנו, כי לא ישש ה' עמו ונתלתו לא יעזב³⁷; וזהו "פסח" - לשון דילוג ולשון רחמנות³⁸. ובוה וראה שכאשר הקב"ה שלח את משה רבינו לבשר את בני ישראל בארבעת הלשונות של גאולה הם לא שמעו אליו, כמו שמפורש בתורה: וידבר משה בן אל בני ישראל ולא שמעו אל משה מקצו רוח ומעבדה קשה³⁹. ובוודאי לא לחנם נאמר זה לבני ישראל עם כי היה גלוי וידוע לפני ית' שלא ישמעו מקוצר רוח, אלא שנעשה מזה תורה לכל הדורות וש בכל דור ודור התגלות והתחדשות של ארבעת הלשונות של גאולה ותמיד הולך ומתגלה פירוש הגאולה יותר, ומה שהיה נעשה אז בחפזון נסדר אחר כך בפרטות; וכך הולכים ונעשים יותר ויותר מובנים כל פרטי הגאולה עד שיתברר הכל ואז תהיה הגאולה העתידה, שעליה מובטחים: לא בחפזון תצאו⁴⁰. וזה אחד מן הטעמים לשם "סדר" שיש לסדר של פסח, שפעולתו הוא לסדר כל הדברים שנעשו אז בחפזון שיתיישב כל דבר במקומו ובטעמו.

וזהו שרמזו חכמינו ז"ל במתק לשונם: "למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך"⁴¹ - להביא לימות המשיח⁴², שבכח פינו בעוסקנו ביציאת מצרים להביא את הגאולה העתידה.

הנה, על הגאולה העתידה כתוב: כימי צאתך מארץ מצרים ארצנו ונפלאות⁴³, וצריך להבין מהם הימים הללו, הלא יציאת מצרים היתה ביום אחד וברגע אחד בחצות הלילה של מכת בכורות; והנה, ביארו רבותינו ז"ל שהכוונה ב"ימים" היא הארות, כמו שכתוב: ויקרא אלקים לאור יום⁴⁴. וביאורו הוא על פי מאמרם ז"ל שבכל דור ודור חייב אדם לראות עצמו כאילו הוא יצא ממצרים⁴⁵ כי לא את אבותינו בלבד גאל הקב"ה אלא אף אותנו גאל עמהם⁴⁶. וכבר התבאר

שבפרטות זה מתקיים בכל רגע של חיי היהודי, שכל ענינם של ישראל בעולם הזה ותפקידם שבעברו נשלחו לכאן הוא כדי לברר עוד ניצוצות של אור מתוך החושך של המיצרים וההסתרות על ידי שמגלים את הבורא ית' בבריאתו; והבירורים הללו הן הארות מן האור של יציאת מצרים, המתפרט להתפשט בכל נקודות ההסתור - ואלה הם "ימי צאתך מארץ מצרים" שכאלה יראה לנו הקב"ה לעתיד לבוא.

ועל כן מזכירים יציאת מצרים בכל יום כמו שנלמד מהפסוק ההוא עצמו⁴⁷ למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך, שכפי שמבררים כל הארות של יציאת מצרים כל ימי חיינו כך יתרבו הנפלאות לעתיד כאשר יתכללו כל הארות חזרה ביום צאתנו מארץ מצרים, ויתגלה מלכותו ית' בעולם.

ונמצא לפי זה, פירוש רמיות חכמינו ז"ל הנ"ל הוא שצריכים להזכיר ולהאיר בכל פרט ופרט של חיינו את אורה של יציאת מצרים, שמה יבואו ימות המשיח.

וזה מתקיים בייחוד על ידי הסיפור, כמו שמפורש בתורה שהסיפור ביציאת מצרים מביא דעת⁴⁸ ככתוב: ולמען תספור... וידעתם כי אני ה'⁴⁹; וזה עצמו התעוררות של עיקר אורח וקחה של גאולת מצרים, ככתוב: וגאלתי אתכם... וידעתם כי אני ה'⁵⁰.

נעמי חמותה וסבלה הרבה יסורים כדי לזכות ולהצטרף לכלל ישראל, ובמדת מה היה זה כעין בירור נשמת ישראל במצרים עד עת הלידה.

והתבליית של כל זה היתה כדי להביא לעולם את נשמת דוד המלך, עד כדי כך שהשם שלה - 'רות', היה על שם "שזכתה ויצא ממנה דוד שריוהו להקדוש ברוך הוא בשירות ותשבחות" (ברכות ז:).²